

Muistio: Keskustelutilaisuus kirjastojen, arkistojen ja museoiden juridisen yhteistyön tehostamisesta Kansalliskirjaston auditoriossa 5.6.2009 klo 12.30-16.00

Tapahtumaan oli ilmoittautunut 75 henkilöä, joista noin 25 museoista, reilut 10 arkistoista, yli 20 kirjastoista ja noin 15 muuta informaatioammattilaista.

Kansalliskirjaston ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm lausui tervetuliaissanat. Hän kannusti KAM-sektoria juridiseen yhteistyöhön, koska sektorin tarjoamiin palveluihin liittyy enenevässä määrin juridisia kysymyksiä. Erityisesti sopimusjuridiikan määrä on lisääntymässä sen myötä, että ollaan siirrytty ns. public/private-kulttuuriin. Sopimuslissenssijärjestelmää Ekholm piti lupaavana väylänä saavuttaa lisää käyttöoikeuksia KAM-sektorilla. Vaikka Internetin käyttö onkin keskeinen toimintaympäristö, Ekholm muistutti, että suuri osa muistitiedosta ei ole eikä tule lähivuosina olemaan Internetissä eivätkä Googlen tapaiset yritykset voi ottaa esim. kansalliskirjastojen tehtäviä hoitaakseen.

Kansalliskirjaston lakimies Pekka Heikkinen esitteli yhteistyöhankkeen taustoja otsikolla Lainsäädäntö ja kulttuuriperinnön saavutettavuus. KAM-sektorin juridisia haasteita ovat mm. digitalisoituminen ja verkottuminen, joiden seurauksena erityisesti tekijänoikeuden ja informaatio-oikeuden lainsäädäntö on lisännyt vaikutustaan KAM-sektoriin. On selvitettävä, millaiselle perustalle tuleva aineiston digitaalinen käyttökulttuuri rakennetaan ja mikä on KAM-sektorin liikkumavara yleisön palvelemisessa. Lisäksi sektorilla joudutaan laatimaan enenevässä määrin sopimuksia. Kuitenkin sektorilla on vain vähän käytössä juristiresursseja, joten voimien yhdistäminen on välttämätöntä. Heikkinen esitteli kunkin osapuolen roolin KAM-juridiikassa: Opetusministeriön tehtävä on huomioida sekä muistiorganisaatioiden, yleisön että oikeudenhaltijoiden intressit. Kaikki alaan liittyvät juridiset kysymykset eivät kuulu pelkästään OPM:n hallinnonalalle, vaan esille voin tulla esim. liikenneministeriön hallinnonalalle kuuluvia kysymyksiä. Suhteessa Euroopan unioniin aloitteentekijän rooli on ministeriöillä. Oikeudenhaltijataholla on rajoitussäännösten alaa lukuun ottamatta yksinoikeus päättää siitä, millainen aineiston käyttö sallitaan. Niillä on myös muistiorganisaatioita paremmat resurssit oikeuksien valvontaan. Sekä OPM että oikeudenhaltijat suhtautunevat muistiorganisaatioiden yhteistyöhankkeeseen positiivisesti.

Heikkisen esityksen aikana keskusteltiin mm. siitä, mihin sopimista oikeudenhaltijajärjestöjen kanssa tarvitaan, kun voidaan sopia yksittäisten tekijöiden kanssa. Tässä yhteydessä tuotiin esille esimerkiksi massamuotoinen sopiminen ja orvot teokset, joiden kohdalla järjestöjen mukanaolo helpottaa tilannetta. Esitettiin myös kysymys siitä, kuka oikeudenhaltijajärjestöjä valvoo. Sopimuslissenssisäännösten mukaan järjestön oikeus toimia sopijaosapuolena on määräaikainen ja sen myöntää OPM. Lisäksi yksittäinen jäsen voi aina irtautua järjestöstä ja tehdä individuaalisopimuksia.

Erikoissuunnittelija Minna Kaukonen Kansalliskirjastosta kertoi e-KAM-hankkeen puitteissa saatuja aiempia kokemuksia yhteistyöstä. Yhteistyö alkoi vuosina 1996-1998 MUISTI-projektilla. Tämän jälkeen seurasi vuosina 2002-2003 OPM:n digitointityöryhmä KULDI. Vuoden 2003 jälkeen e-KAM-yhteistyö on toiminut vapaaehtoispuolelta Kansalliskirjaston vetämänä. Yhteistyön etuina Kaukonen piti yhteistä foorumia, jonka puitteissa voidaan vaihtaa tietoja, ottaa vastaan kansainvälisiä vieraita ja järjestää organisaatioiden johtajien kokouksia. Myös innostus vapaaehtoisuuteen on ollut positiivista. Haittapuoli on ollut muiden kuin vapaaehtoisresurssien, erityisesti keskitetyn rahoituksen puute.

Esitys kirvoitti keskustelua mm. siitä, kuinka suurten aineistojen käsittelyssä törmätään helposti tekijänoikeudella suojattuun aineistoon, ja kuinka metadataa koottaessa on alusta lähtien syytä tarkasti miettiä, millaista dataa on tarpeen koota ja miten myöhempien ongelmien välttämiseksi. Toiminnassa tärkeää on pitää vahva yhteisymmärrys siitä, että tietovarantojen on tarkoitus tulla yleisön käyttöön.

Pääsihteeri Minna Karvonen opetusministeriöstä esitteli Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) –hanketta. Hanke perustuu kansalliseen tietoyhteiskuntastrategiaan 2007-2015 sekä Valtioneuvoston periaatepäätökseen vuosille 2007-2011. KDK on yhteydessä EU-hankkeisiin, sillä digitaalinen kirjasto on ensimmäinen KAM-

sektoriin liittyvä asia, josta EU on ollut kiinnostunut. Hankkeen tarkoitus on kehittää infrastruktuuri, jonka tietoverkot ylittävät muistiorganisaatioiden rajat ja jossa tarjotaan yhteinen asiakasliittymä niiden tietovarantoihin. Ratkaistavana on myös digitoitavien aineistojen pitkäaikaissäilytys. Haasteita pitkäaikaissäilytyksessä Karvosen mukaan ovat mm. se, miten valtio voidaan sitouttaa myöntämään riittävät resurssit ikuisiksi tarkoitettuun toimintaan, sekä turvallisuuskysymykset. Karvonen korosti myös sitä, että KDK:n tulee olla toimintovetoinen, ei tietojärjestelmävetoinen hanke, jotta ei tehdä uudelleen sellaista, mitä on jo tehty.

Opetusministeriön tekijänoikeusneuvos Viveca Still esitelmöi lopuksi KDK:n toiminnan säädöspohjasta. Hankkeella ei ole erillistä säädöspohjaa, vaan yhteistyö perustuu kunkin osallistuvan organisaation toimintaa ohjaavaan lainsäädäntöön. Erityisesti vaikuttavat tekijänoikeuksia, salassapitoa ja tietosuojaa koskevat lainsäädännöt. Tarkemmin Still käsitteli tekijänoikeuksia ja mahdollista sopimuslisenssiä. Hän totesi, että ainakin aiempien sopimuslisenssien kohdalla on katsottu, että OPM solmii lisenssit omalla hallinnonalallaan. Still kertoi, että KDK on OPM:n korkeasti priorisoima hanke. OPM:n tahtotila on ratkaista siihen liittyvät tekijänoikeuskysymykset tavalla, joka hyödyttää KAM-sektoria myös yleisesti. Siihen ei kuitenkaan ole vielä kantaa, miten avoimet kysymykset ratkaistaan.

Seuranneessa keskustelussa tiedusteltiin erityisesti, miten sopimuslisenssi on tarkoitus rahoittaa, mutta tämä kuuluu vielä ratkaisemattomiin kysymyksiin. Keskusteltiin myös siitä, millaista aineistoa KDK-hankkeessa digitoidaan. Tästä ei ole tarkoitus asettaa rajoituksia, mutta selvää on, että prioriteettiperiaatteet on oltava. Esimerkiksi kaupallisen sektorin kanssa päällekkäistä toimintaa ei suosita. OPM:n tavoite on löytää tasapaino julkisten ja yksityisten intressien välillä.

Yhtenä KAM-sektorin juridisen yhteistyön perusteena nousi loppukeskustelussa esille juridisen neuvonnan tarve. Stillin mukaan OPM:n on neuvonnassa otettava huomioon roolinsa lainvalmistelijatähona. Näin ollen tulkintakysymykset jäävät pitkälti muistiorganisaatioiden harteille. Juristiresurssien vähäisyyden takia yhteistyö olisi tarpeen. Esim. sopimusten laadinnassa kaivataan apua. Tähän turvallisempi keino kuin sopimusmallit olisi esim. koulutuksen järjestäminen.